

Ս. Յակոբեանց Տաճարին գանձարանը» (Ազգ. Բ. Հատոր, էջ 2864)։

Շղթայակիր կը ստիպուի Կ. Պոլիս մեկնել Ս. Յակոբի յոյներէն գրաւուելու խնդրոյն համար 1736 ին։

Շղթայակիր և Կոլոտ պատրիարքները և Յարութիւն ամիրա Մուրատեան Ս. Յակոբի վանքը կ'ազատեն յոյներու ոտնձգութիւններէն (Սուրբ Յակոբի Աեպհականութեան խնդիր, հրատարակեց Մ. Ե. Ն., Սինն, 1942, Մարտ-Ապրիլ, էջ 89-91)։

Շղթայակիր Պոլսոյ իր ուղեւորութիւնը գրի առած էր, որ 1866ին հրատարակուած է (Սիւն, էջ 122, 141, 184)։ Շղթայակիր երեք անգամ կաթողիկոս ընտրուած է, բայց երեք անգամին ալ մերժուած է (Սիւն, 1866, էջ 142)։

Շղթայակիր պատրիարքութեան շըրջանին, 1729ին Մուսղատիկ պատահեցաւ, սակայն չնորհիւ իր կանխատեսութեանց, Յունաց հետ բանակցութիւններ տեղի ունեցան, Յոյները Ապրիլ 6ին, իսկ Հայերը Ապրիլ 13ին կատարեցին, «չեղե ինչ վէճ կամ խռովութիւն» (Աստ. Բ. 24)։

Շղթայակիր պատրիարքը վախճանեցաւ 1749 Փետր. 12ին ութսունամեայ տարիքին մէջ, և Գրիգոր Պարոնտէր պատրիարքի գամբարանին տունքեր, մարմինը ամփոփուեցաւ Սիւն լերան վրայ։ Իր անունն ալ Գրիգոր Պարոնտէր պատրիարքի նման երուսաղէմի և իր թեմերուն մէջ մատուցուած պատարագներուն «Գոհութիւն» քարոզին մէջ կը յիշատակուի։

Գրիգոր պատրիարք Շղթայակիր 32 տարիներ պատրիարքական պաշտօնը վարեց, բազմաթիւ և մեծ պատրիարքի մը համբաւը ձգելով իր յաջորդներուն։

Օրհնութիւն իր սուրբ յիշատակին։

ՊԱՐԴԵՆԻ ՎՐԴ. ՎՐԹԱՆԷՍԵԱՆ

Շ Ղ Թ Ա Յ Ա Կ Ի Ր

ԱՐԹՈՒՆ ՊԱՇԱԿԸ

Ինչ օրտառուչ զուգարկութիւն։ Երկու հարիւր տարիներ վերջ, գրեթէ նոյն պայմաններու տակ ապրող Ս. Աթոռը, իր բնականաւոր ժառանգորդը իր երջանկալիչատակ նախնիքներուն, կուգայ վերջիւնի և Միաբանութեան ու յուսահատ ժողովրդեան առջև դնել կեանք մէկու մը, որ այս Հաստատութեան համար եղաւ անկէղ մորենի մը, բառին ամենախոր հասկացութեամբը։

Պէտք է կայ երեւակայութեան սլացիկ թռիչքներու, մտաբերելու համար պահն ու ժամանակը, երբ կ'ապրէր աւելիառ հայրապետը այս նոյն կամարներուն տակ նոյն պայմաններով ծանրաբեռնուած։ Կը բաւէ մեր այսօրուան կեանքին վրայ աւելցնել երկարող անկուշտ թաթը օրուան կառավարութեան, ունենալու համար գոյավիճակը երբեմնի այս բազմաչարչար Հաստատութեան։

Երուսաղէմ, որ սիրտն ու հոգին էր եղած հաշկեան զարմիս Գրիստոսածին զաւակներուն, իր պատմութեան ամենաաղետալի դարաշրջանն էր որ կ'ապրէր ԺԸ. դարու արշալոյսին, մերկացած իր հոգեւոր փառքերէն ու դաշտ դարձած անձնական շահատակութեանց և եռախրական ձգտումներու։ Երբ Արեւելեան նոր վանականութիւն մը հայրենիքը համալսարաններով օժտելու տնդոտ գործին լծուած, բանիմաց վարդապետներ և քաջ հովիւներ պատրաստելու կը ֆանար, ասդին, Երուսաղէմի մէջ, մեծաւ մասամբ աշխարհիկ դործիչներ, քանդել կ'աշխատէին զարաւոր Հաստատութիւնը, այսու աւելցնելով վըտանդին ծանրութիւնը որ կործանում կը սպառնար Սրբոց Յակոբեանց երբեմնի նախանձելի դիրքին։

Սրբազան ձեռք մը, զոհողութեան խորունկ գիտակցութեամբ զրահաւորուած հոգի մը պէտք էր, ազատելու համար զահավիժող ու անմատչելի բարձունքին շըրթներէն դէպի անդունդ թաւալող այս Հաս-

տառաութիւնը: Արծուի աչքեր ու անվախ սիրտ հարկաւոր էր թռչելու մինչև կատարն երկնաքեր, ի հեծուկս իր անձին անգամ, փրկելու համար ժառանգութիւն մը, որ աղբալինէն աւելի տիեզերական իր արժէքով մեծ տեղ ունէր քրիստոնեայ սրտերու մէջ: Աննկուն կամք և եսասիրական ոչ մէկ ձգտում ունենալու էր այն անձը, որ պիտի յանգչութիւնը ունենար մօտենալու այս վտանգին:

Տագնապի մը յաջորդող ժամանակաշրջանի մէջ ո՞վ պիտի ըլլար այն անձը, որ ձեռքը մածին դրած, խիզախորէն նետուէր իր դժուարին ասպարէզին մէջ: Սեբաստացի Մխիթարը, որ եւրոպայի համբաւէն շլացած, Հալէպ չհասած տակաւին, կը մոռնար իրմէ քիչ մը անդին տագնապող Սուրբ Բազաքը, որուն քաշած երկունքին բոլոր ծալքերուն տեղեակ էր ու քաջ գիտէր թէ անհուն կարիքը կար իրեն պէս անխոնջ աշխատիլ ուզող մէկու մը մտքի և բազուկի օժանդակութեան:

Երուսաղէմ փառասէրներու առատութենէն կը տառապէր արդարեւ: Նախախնամութեան բազուկը ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ հասած էր փրկելու Ս. Աթոռը, անոր պետ նշանակելով Մշոյ Ս. Կարապետի վանահայրը և Կրօնական Ճեմարանի Տեսուչ Գրիգոր Երուսանցին, որուն համբաւը արդէն հայրենիքի ամէն կողմը տարածուած և ուխտաւորներու միջոցաւ եկած հասած էր Երուսաղէմ, իբրև անխոնջ, անձնուրաց, հաւատաւոր և ազգասէր եկեղեցական:

Յովհաննէս Կոլոտ պատրիարքի կարգադրութեամբ Աստուածատուր կաթողիկոսէն յղուած գիրը, հաստատող Երուսանցիի պատրիարքութիւնը Երուսաղէմի, յանկարծակիի բերաւ թէև գինքը, բայց ան չվարանեցաւ խոնարհիլ այդ հրամանին երբ տեսաւ աննահանջի իմաստասիրութիւնը: Անիկա գիտակ էր պաշտօնին ծանրութեան և լըրջութեան: Յաւով հետեւած էր Երուսաղէմի վերջին դէպքերուն ու միշտ իր անձնական մտածութեանց և խորհրդածութեանց նիւթըրած՝ զայն կրկին իր բարձունքին հասցընելու, սակայն Հոգեւոր ձեմարանով ծանրաբեռնուած ըլլալուն, չէր կրցած առիթը ստեղծել իր դոյզն օգնութիւնը հասցնել

իր հոգիին խօսող այս դժբախտ Հաստատութեան:

Ժամանակը սակայն կուգար առիթ տալու իրեն, այս անգամ բոլորովին կապելու երուսաղէմին: Որպէս կրակներու բոցաշունչ ատամներուն տակ լափլիզուող Տան մը փրկութեան փութացող հրէջներու ազնիւ պետ, ան Հայրապետին իրեն ուղղած քաջալերական խօսքերէն խթանուած, կը ձգէ դեռ նոր սկսած գործը Մշոյ մէջ ու կը փութայ այս նոր գործին:

Որքան սրտառու է կ'ըլլայ հանդիպումը իւր բնկերակից ու հոգեկցող բարեկամին, Կոլոտին, որուն ուրախութեամբ ողջագուրումը ցնծութեան արցունքներ կը խլէր հաւատաւոր զինուորականներու աչքերէն, որոնք բազկատարած մէկ մաղթանք միայն կը բարձրացնէին այդ արարողութեան գաղտնաբար ականատես եղող Գլխադրի պաշտպան Աստուծոյ, տալ կարողութիւն կարենալ տանելու ծանր լուծը քաղցրութեամբ:

Ոչ թէ Աթոռակալ, այլ Աթոռի Սպասաւոր կը յորջորջէր ինքզինքը, այդ հանդիպման առաջին իսկ վայրկեանէն վիզէն հանելով եպիսկոպոսական պանակէն ու վարդապետական ականակուռ լանջախաչը, անոնց տեղ անցնելով անուրմը՝ ուխտելով չվերցնել մինչև այն օր, երբ իր երազած վիճակին հասնի աղէտեալ Հայ երուսաղէմը, մինչև չսրբէ տօթթալի խարանը ճակատէն ա՛յն Միաբանութեան, որ ցաւալի պայմաններու տակ այդ անբաղձալի վիճակին էր հասցուցած զայն:

Մխիթարի նկարագրէն տարբեր, ան պէտք էր ունեցած Տեսիլքով գիտակցութեան գալու ու լծուելու սրբազան աշխատանքին, որուն ուխտը ըրած էր արդէն տակաւին պատանի առ ոտս Վարդան վարդապետի: Իբրև Սահակ-Մեսրոպի ուղիէն ընթացող ու անոնց հոգիով ներշնչուած, անոնց կեանքը միշտ իրեն ուղեցոյց ըրած, քաղեց շղթան վզին, առանց նողկանք ըզգալու և ձիւծաղելի ըլլալու վախը կրելու իր սրտին, ազնուական յարկերէ մինչև շինական խրճիթներ, մեծահարուստի դեղին քսակէն մինչև այրիին լուծալին առջև կանգ առնելով ու պարպելով օրհնութիւնը հաւատարապէս ամէն անոնց՝ որոնցմէ հասկցուելով վարձատրուեցաւ: Ու այս, տարիներով, անխոնջ, քառանց յուսահատելու և ընկրկե-

լու, մինչև որ հասաւ իր խելալի կատարին:

Երուսաղէմ, քաղաք Քրիստոսականութեան իշխանութեան կարելի էր ըմբռնել Տիրոջ խօսքը տարածելու գործին լծուած: Միաբանուել թիւն մը, այդքան անբաղձալի վիճակի մէջ ընկղմած, ուր ընդհակառակն կարելի էր ծաղկեցնել Հայ մշակոյթը և հասցնել եւ կեդեցական բանակ մը, տարածելու համար Քրիստոսի խօսքը հանուր աշխարհի ու աւելի արմատացնելու Հայ աշխարհին մէջ, այդպէսով առաջքը առնելով նոր աղանդաւորներու: Ազգը պէտքն ունէր իր եկեղեցիին արտէն հասած հոգեւոր մխրթարութիւն մատակարարող շրթունքներու: Երուսաղէմ թերի պիտի մնար իր դերին մէջ, եթէ անտեսէր այն պարտաւորութիւնները որ իրեն կը վիճակէր իբրեւ Հայ եկեղեցիին կարեւոր արմատը:

Շղթայակիր չգոհացաւ միայն պարտաքեր գոցելով, այլ հետաքրքրուեցաւ շաւրունակ Հայ եկեղեցւոյն շահերով, անոր կազմակերպութեան ուժեղացումով: Մայր Աթոռը միշտ իր շահադրժութեան առարկան եղաւ և ինչ որ կարելի էր, ըրաւ: Հայ երուսաղէմը գորաւոր և յարգալի վիճակի մը հասցնելու համար: Անիկա ազգին և Աթոռին շահերը պաշտպանելու համար ազնիւ հեռադիտութիւնը ունեցաւ բոլոր առաջնորդութեանց հետ, մանաւանդ Կոստանդնուպոլսոյ պատրիարքութեան հետ, մշտապէս յարաբերութիւն պահելու, ղրկակելով յաջորդաբար շրջուն նուիրակներ:

Օրուան միակ արթուն պահակը եղաւ անիկա որ կրցաւ տալ համազգային նշանակութիւն մը Երուսաղէմի համաշխարհային անունին համապատասխան, և Երուսաղէմ մով: Հայ եկեղեցին զօրացնելու և բարգաւաճման առաջնորդելու: Երուսաղէմ որ սկսած էր դառնալ տաղտուկ մը և ճնշող զսպանակ մը ազգին խղճմտանքին վրայ, այլեւս կը դադրէր մտահոգութեան առարկայ դառնալէ ազգին համար և կ'ըլլար վառարան մը, որուն յարած էր ազգին հոգին ինքնաբերաբար, այն ամուր վստահութեամբ թէ հոն իրապէս արթուն պետի մը, արժանահաւատ առաջնորդի մը, իմաստուն ղեկավարի մը ձկուն վարչաձեւին տակ կը կառուցուէր Ազգային եկեղեցիին վերածաղկման և ամրապնդման գործը, կրանիթեայ հիմերու վրայ, և մօտ ապագայի մը

մէջ ազգը հոգեւոր նոր զարթոնումի մը իր կարիքներուն գոհացում տալէ վերջ իր լոյսով ողողելու կը ձեռնարկէր ազգին մէջ աշխատելու կարող և ժիր եկեղեցականներու առաքումով:

Շղթայակիր ինքզինքը գերազանցեց, չսակարկելով իր աշխատանքն ու ճիգը, որպէսզի, որքան կեանք շնորհած էր իրեն Աստուած, ընէր այնքան արդիւնաւոր գործ իր կարողութեանը ներած չափով: Եւ իրապէս ըրաւ իրմէ սպասուածէն աւելին, արդիւնք ու գործ յոռով բերելու համար, և արժեցնելով իր վրայ դրուած յոյսը և այդպէսով ի՛ր իսկ ձեռքով խորտակելով իր վզին շուրջ ալիւս կոշտ կապած պատմական չղթան:

Փափուր այս բոլորին . . .

Սուրբ Աթոռոյ այսօրուայ պատկերը, անոր գոյութիւնը ու արդիւնաւոր գործունէութիւնը նոյնիսկ անբաղձալի քաղաքական սա դոհուրոհին մէջ: Քարոզչական առաքելութիւններ մինչև հեռաւոր Ամերիկաներ, գրական գործունէութիւն, Սրբատեղեացանիսափանծառայութիւն, աղէտեալ ժողովուրդի հոգեւոր և նիւթական անունդի մատակարարում, պարտուց չլիւցման անխոնջ աշխատութիւն և միջազգային աթոռներու վրայ համահաւասար ու քիչ մըն ալ աւելի արժանիքը: Ծնորդներ՝ որոնք փոխանցուեցան այս Հաստատութեան երկու հարիւր տարիներ առաջ իմաստուն ու արթուն հայրապետի մը ձեռքով:

Շղթայակիրէն ժառանգուած Շղթան այսօր կախ է դարձեալ Ս. Աթոռոյ Միաբանութենէն այն ամուր հաւատքով ու վստահութեամբ թէ անիկա արժանի պիտի ըլլայ անշէջ պահելու Շղթայակիրէն իրմէ հասած ջահը հաւատքին, սիրոյ, համբաւխութեան և ծառայութեան, նոյն սրբութեամբ փոխանցելու գայն յաջորդ սերունդին:

Աստուծոյ կամքը թող օրհնեալ ըլլայ ու սուրբերուն յիշատակը ներշնչում տայ բոլորիս, շարունակելու Շղթայակիրի ոգին այս հոգեւոր Տանը մէջ, այսօր և յաւիտեան:

Յ. ՎՐԴ. ՄԱՌՇԵԱՆ